

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ
обов'язкова професійна

за освітньо-науковою програмою
«Екстремальна та кризова психологія»

підготовки доктора філософії у галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

Рекомендовано кафедрою психології
діяльності в особливих умовах
на 2025-2026 навчальний рік.
протокол від 29.08.2025 № 1

Силабус розроблений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни
«Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях»

2025 рік

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

Анотація

Навчальна дисципліна «Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях» дає можливість ознайомитись із результатами наукового аналізу участі людини в екстремальних ситуаціях її життєдіяльності. Екстремальні ситуації, спричинені подіями різного походження, можуть викликати негативні та позитивні зміни психіки різного змісту, особливостей і наслідків для особистості.

Екстремальність та її подолання зустрічаються у життєдіяльності кожної людини. У більшості випадків результатом стає переживання події та інтеграція у психічний досвід людини без викривлення її розвитку та формування патологічних синдромів.

Здобувачі вищої освіти отримують спроможність розпізнавати стани психіки, яка протидіє екстремальності, знати технології допомоги, їх етапи та механізми. Стануть здатними використовувати засоби діагностики, консультування, допомоги.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Фомич Микола Володимирович, начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах, кандидат психологічних наук, доцент
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 246. Номер телефону: 097 677 68 14
E-mail	fomych_mykola@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Стосуються проблем психології діяльності в особливих умовах, психології управління, психології залежностей, психологічного захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій.
Професійні здібності	Організаційні та комунікативні якості; навички навчання та викладання; досвід організації освітнього процесу та наукової діяльності; досвід проектної та експертної роботи, атестації наукових кадрів.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Кандидат психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах». Автор та співавтор 4 колективних монографій, понад 70 наукових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях, в тому числі періодичних наукових виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та Index Copernicus International.

Загальна інформація	Грибенюк Геннадій Сергійович, професор кафедри психології діяльності в особливих умовах, доктор психологічних наук, професор.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 234. Номер телефону: 096 226 62 63
E-mail	hrybeniuk_hennadii@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Сфера наукових інтересів пов'язана з розробкою проблем психології прийняття рішень в екстремальних умовах, зокрема, активізацією внутрішніх резервів людини. Життєздійснення ставить вимоги до людини як суб'єкта «самоперетворень» і «самоефективності». У зв'язку з цим цікавими є особистісні, соціально-психологічні та організаційно-психологічні умови становлення і розвитку здатності до саморегуляції як детермінанти ефективної діяльності в різних умовах та готовності мотиваційної сфери фахівців
Професійні здібності	Досвід: практичного управління різнорівневими соціотехнічними та соціономічними системами на робочих місцях сектору безпеки та оборони; ведення наукового пошук самостійно та у складі проектних груп; викладацької та керівної роботи у закладі вищої освіти; експертної роботи у складі спеціалізованих вчених рад.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Доктор психологічних наук, зокрема: спрямування наукової спеціалізації кандидатського рівня – військова психологія та педагогіка, з розкриттям мотиваційної готовності фахівця; докторського рівня – педагогічна та вікова психологія, де розкрито проблеми здатності до саморегуляції та її становлення у курсантів. Автор значної кількості монографій, наукових фахових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях.

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру у другий та четвертий вівторок кожного місяця з 14.00 до 15.00 в кабінеті № 234. У разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях» застосовуються для узагальнення, критичного осмислення та аналізу поведінки людини в екстремальних ситуаціях, дозволяють приймати рішення на основі логічних аргументів на засадах загальнонаукової методології, сприяють організації наукової діяльності, плануванню та здійсненню фундаментальних та прикладних наукових досліджень в галузі екстремальної та кризової психології, формують системний науковий світогляд, уміння креативно мислити, формулювати висновки і розробляти рекомендації з використанням новітніх психологічних технологій у розв'язанні поставлених завдань.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна, вечірня)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Обов'язкова професійна	
Навчальний рік	2025-2026	
Семестр	6-й	6-й
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	3	3
загальна кількість годин	90	90
кількість модулів	1	1
Розподіл часу за навчальним планом (в годинах):		
лекції	20	10
практичні заняття	-	-
семінарські заняття	24	4
самостійна робота (годин)	46	76
індивідуальні завдання	на вибір	
Форма підсумкового контролю	іспит	

Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: академічна іноземна мова; теоретико-методологічні проблеми психології діяльності в особливих умовах; психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності; проблеми психологічної реабілітації.

Постреквізити: захист дисертаційної роботи.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

– досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології.	РН 1
Здатність застосовувати методологічні засади для проведення досліджень і розв'язання наукових та прикладних проблем психології діяльності в особливих умовах.	РН 11
Розуміти та прогнозувати поведінку людини в екстремальних ситуаціях, застосовувати методи психодіагностики й підтримки для підвищення її стресостійкості та ефективності діяльності.	РН 13
Визначати рівень готовності особи та групи до виконання професійної діяльності, виявляти ризики й застосовувати психологічні техніки для підтримки ефективності, безпеки та психічного благополуччя.	РН 14

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	Абревіатура
Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, та забезпечувати якість виконуваних досліджень.	СК 2
Здатність аналізувати психологічні механізми поведінки людини в екстремальних ситуаціях, застосовувати методи психодіагностики та психологічної підтримки, спрямовані на підвищення стресостійкості та ефективності діяльності.	СК 10
Здатність забезпечувати психологічну безпеку персоналу екстремальних видів діяльності, застосовувати науково обґрунтовані методи профілактики професійних ризиків, підтримки психічної стійкості та збереження ефективності діяльності в умовах підвищеної небезпеки.	СК 11

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1.

ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні особливості дослідження поведінки людини в екстремальних ситуаціях

Тема 1. Екстремальні ситуації у філософсько-психологічному вимірі

Аналіз законодавчих дефініцій екстремальних ситуацій. Філософське уявлення про екстремальні ситуації. Сучасні наукові психологічні парадигми аналізу екстремальних ситуацій. Наукові підходи до психологічної класифікації екстремальних ситуацій.

Література: [Баз.: 1, 2, 4. Доп.: 4, 6, 9, 12]

Тема 2. Феноменологія поведінкових реакцій людини в екстремальних ситуаціях

Генезис специфічної і неспецифічної поведінкової активності людини в екстремальних ситуаціях. Суб'єктивна значущість стресогенності екстремальних ситуацій. Позитивні та негативні зміни в станах і активності людей в екстремальних ситуаціях. Психологічна детермінація різних станів і поведінкової активності людей в екстремальних ситуаціях. Психологічний аналіз девіантної та делінквентної поведінки людини.

Література: [Баз.: 1, 3-5. Доп.: 1, 2, 3, 7, 6, 13, 19, 20]

Тема 3. Психологічні особливості поведінки постраждалих в екстремальних ситуаціях

Психофізіологічні та психологічні особливості реакцій і станів постраждалих в умовах війни. Психологічна характеристика постраждалих, які потребують першочергової екстреної психологічної допомоги в осередку надзвичайної ситуації. Характеристика втрат та їх психологічний вплив на поведінку постраждалих в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру. Психологічні засади віктимної поведінки в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 1, 3-5. Доп.: 1, 2, 5, 6, 13, 15, 19, 20]

Змістовий модуль 2. Наукові засади дослідження поведінки великих груп людей в екстремальних ситуаціях

Тема 4. Психологія групової поведінки в екстремальних ситуаціях

Група в екстремальній ситуації. Дослідження зв'язків і відносин у групі в екстремальних ситуаціях. Аналіз відмінностей у діях груп в екстремальних ситуаціях. Регуляція групової діяльності в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 3-5. Доп.: 2, 4, 8, 19]

Тема 5. Соціально-психологічні особливості поведінкової активності великих груп в екстремальних ситуаціях

Аналіз наукових концепцій стихійної масової поведінки в екстремальних ситуаціях. Психологія натовпу. Психологічний закон психічної єдності натовпу. Почуття і моральність натовпу. Динаміка психології натовпу. Сугестивність натовпу. Психологія групової паніки. Дослідження причин та умов виникнення паніки в умовах воєнного стану. Психоаналітичні концепції до вивчення генезису та типології чуток. Наукові підходи до класифікації причин та умов появи чуток. Основні напрями використання чуток. Психологічні прийоми припинення чуток. Дослідження стратегій організації протидії чуткам. Форми роботи щодо контролю над чутками і інформування громадян в умовах воєнного стану.

Література: [Баз.: 3-5. Доп.: 2, 3, 4, 8, 13, 19, 20]

Змістовий модуль 3. Дослідження поведінки суб'єктів професійної діяльності в екстремальних ситуаціях

Тема 6. Психологічний аналіз трудової поведінки в екстремальних ситуаціях

Концептуалізація феномену трудової поведінки в екстремальних ситуаціях. Особливості трудової поведінки суб'єктів професійних контингентів в екстремальних ситуаціях. Фактори впливу на трудову поведінку суб'єкта в екстремальних ситуаціях. Механізми психологічного захисту трудової поведінки суб'єктів в екстремальних ситуаціях. Професійні вимоги до суб'єктів трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 1, 2, 4. Доп.: 1, 4, 5, 7, 10, 12, 17]

Тема 7. Психологічне забезпечення трудової поведінки в екстремальних ситуаціях

Психологічні детермінанти надійної та безпечної трудової поведінки суб'єкта в екстремальних ситуаціях. Концепція надійності трудової поведінки. Проблема безпечної трудової поведінки та психофізіологічні механізми її забезпечення в екстремальних ситуаціях. Психологічна детермінація помилкових дій в екстремальних ситуаціях. Сучасні парадигми психологічної готовності суб'єкта до забезпечення ефективності трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 1, 2, 4. Доп.: 1, 7, 10, 12, 15, 18]

Змістовий модуль 4. Обґрунтування науково-психологічних засад оптимізації поведінки людей в екстремальних ситуаціях

Тема 8. Психологічні засоби оптимізації трудової поведінки в екстремальних ситуаціях

Методологія психологічної оцінки трудової поведінки в екстремальних ситуаціях. Прогнозування стресостійкості особистості в екстремальних ситуаціях. Оптимізація адаптаційних механізмів трудової поведінки в екстремальних ситуаціях. Психологічні засоби психологічної підтримки суб'єкта трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 1, 2, 4. Доп.: 1, 5, 7, 10, 12, 13, 16, 17]

Тема 9. Психологічні технології оптимізації поведінкової активності постраждалих в екстремальних ситуаціях

Методологічні засади розроблення технологій екстреної психологічної допомоги постраждалих в екстремальних ситуаціях. Обґрунтування технологій психологічної допомоги та підтримки постраждалих внаслідок воєнних дій. Психосоціальні засоби підтримки внутрішньоопереміщених осіб. Досягнення та обмеження в розробці технологій психологічної допомоги особистості в екстремальних ситуаціях. Обґрунтування критеріїв ефективності технологій психологічної допомоги особистості в екстремальних ситуаціях.

Література: [Баз.: 1, 3, 4. Доп.: 6, 7, 10, 12-14, 16, 17, 19, 20]

Підсумкова модульна робота

Іспит

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (очна форма: денна, вечірня)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	поточний контроль
МОДУЛЬ 1.						
ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ						
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні особливості дослідження поведінки людини в екстремальних ситуаціях						
Тема 1. Екстремальні ситуації у філософсько-психологічному вимірі	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 2. Феноменологія поведінкових реакцій людини в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 3. Психологічні особливості поведінки постраждалих в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 1.</i>	24	6	-	6	12	-
Змістовий модуль 2. Наукові засади дослідження поведінки великих груп людей в екстремальних ситуаціях						
Тема 4. Психологія групової поведінки в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 5. Соціально-психологічні особливості поведінкової активності великих груп в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 2.</i>	16	4	-	4	8	-

Змістовий модуль 3. Дослідження поведінки суб'єктів професійної діяльності в екстремальних ситуаціях						
Тема 6. Психологічний аналіз трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 7. Психологічне забезпечення трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	8	2	-	2	4	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 3.</i>	16	4	-	4	8	-
Змістовий модуль 4. Обґрунтування науково-психологічних засад оптимізації поведінки людей в екстремальних ситуаціях						
Тема 8. Психологічні засоби оптимізації трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	14	2	-	4	8	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 9. Психологічні технології оптимізації поведінкової активності постраждалих в екстремальних ситуаціях	16	4	-	4	8	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 4.</i>	30	6	-	8	16	-
Підсумкова модульна робота	4	-	-	2	2	письмові завдання
Разом за модуль 1	90	20	-	24	46	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях».

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (заочна форма: дистанційна)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семинар. заняття	самостійна робота*	поточний контроль
МОДУЛЬ 1.						
ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ						
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні особливості дослідження поведінки людини в екстремальних ситуаціях						
Тема 1. Екстремальні ситуації у філософсько-психологічному вимірі	9	2	-	-	7	дослідження, індивідуальні завдання
Тема 2. Феноменологія поведінкових реакцій людини в екстремальних ситуаціях	9	2	-	-	7	дослідження, індивідуальні завдання
Тема 3. Психологічні особливості поведінки постраждалих в екстремальних ситуаціях	9	-	-	-	9	дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 1.</i>	27	4	-	-	23	-

Змістовий модуль 2. Наукові засади дослідження поведінки великих груп людей в екстремальних ситуаціях						
Тема 4. Психологія групової поведінки в екстремальних ситуаціях	9	2	-	-	7	дослідження, індивідуальні завдання
Тема 5. Соціально-психологічні особливості поведінкової активності великих груп в екстремальних ситуаціях	9	-	-	2	7	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 2.</i>	18	2	-	2	14	-
Змістовий модуль 3. Дослідження поведінки суб'єктів професійної діяльності в екстремальних ситуаціях						
Тема 6. Психологічний аналіз трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	9	2	-	-	7	дослідження, індивідуальні завдання
Тема 7. Психологічне забезпечення трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	9	-	-	-	9	дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 3.</i>	18	2	-	-	16	-
Змістовий модуль 4. Обґрунтування науково-психологічних засад оптимізації поведінки людей в екстремальних ситуаціях						
Тема 8. Психологічні засоби оптимізації трудової поведінки в екстремальних ситуаціях	9	-	-	2	7	опитування, дослідження, індивідуальні завдання
Тема 9. Психологічні технології оптимізації поведінкової активності постраждалих в екстремальних ситуаціях	9	2	-	-	7	дослідження, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 4.</i>	18	2	-	2	14	-
Підсумкова модульна робота	9	-	-	-	9	письмові завдання
Разом за модуль 1	90	10	-	4	76	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія поведінки людини в екстремальних ситуаціях».

Орієнтовна тематики індивідуальних завдань

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час семінарських занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: підготовка дайджесту, аналітичного огляду, аналізу проблемних ситуацій, проєктна діяльність, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

1. Наукові школи екстремальної психології.
2. Науково-прикладні проблеми дослідження поведінки людей в екстремальних ситуаціях.
3. Методологія аналізу екстремальних ситуацій.
4. Надзвичайна ситуація як вітальна та екзистенціальна загроза.
5. Психологічний аналіз основних видів девіантної поведінки особистості в екстремальних ситуаціях.
6. Особливості девіантної поведінки постраждалих в надзвичайних ситуаціях.
7. Профілактика віктимної поведінки в умовах воєнного стану.
8. Відмінності у поведінкових реакціях постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій.
9. Психологічні особливості подолання особистісної безпорадності у внутрішньопереміщених осіб.
10. Психобіологічні та психосоціальні детермінанти агресивної поведінки особистості.
11. Класифікаційні маркери основних рівнів аналізу трудової поведінки суб'єкта екстремальної діяльності.
12. Психологічні бар'єри іноваційної активності суб'єкта та шляхи їхнього подолання.
13. Біопсихічні та психофізичні маркери психічних станів підвищеної поведінкової мобілізації суб'єкта в екстремальних ситуаціях.
14. Виявлення та групування основних типів психічних станів зниженої поведінкової активності в екстремальних ситуаціях.
15. Порівняльний аналіз зовнішньої та внутрішньої мотивації трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.
16. Методологія психофізіологічної оцінки впливу екстремальних ситуацій (обстріли, вибухи, масова загибель) на поведінкову активність суб'єкта.
17. Технології психологічної підготовки до трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.
18. Феноменологія стихійної масової поведінки людей в екстремальних ситуаціях: способи попередження та протидії.
19. Аналіз факторів, що впливають на формування стратегій стрес-долаючої поведінки персоналу ДСНС.
20. Вплив резильєнтності на вибір копінг-поведінки персоналу ДСНС в екстремальних ситуаціях.
21. Організація групової поведінки суб'єктів ризиконебезпечної діяльності за принципом «рівний-рівному».
22. Аналіз міжнародного досвіду роботи щодо недопущення втрат особового складу ризиконебезпечних професій з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням.

23. Проблеми формування мотивації сексуально-насильницької поведінки в екстремальних умовах.

24. Технології психологічної допомоги особистості у екстремальних ситуаціях.

25. Психологічні особливості негативних поведінкових реакцій маломобільних груп населення під час евакуаційних заходів та шляхи їхньої профілактики.

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується **в таких формах:** навчання заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються **такі методи навчання і викладання:**

– методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, кейс-діалог, дискусія, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження, мультимедійні кейси); практичні методи навчання (ситуаційні завдання, тактико-спеціальні навчання, тренінг);

– методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний; традуктивний;

– методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;

– інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи; методи організації освітнього процесу, що формують соціальні навички;

– науково-дослідна робота;

– самостійна робота.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: іспит, стандартизовані тести, наукові проєкти, аналітичні звіти, презентація власних досліджень, участь у тактико-спеціальних навчаннях.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних завдань на смузї психологічної підготовки, психолого-тренувальних та тренажерних комплексах, проектної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту.

Розподіл балів, які отримують здобувачі очної форми, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: іспит

Розподіл балів												
Модуль 1												
Поточний контроль та самостійна робота									Індивідуальні завдання	Підсумкова модульна робота	Іспит	Сума балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	до 10	T.Т. 1-9	до 30	100
до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5		до 15		

Розподіл балів, які отримують здобувачі заочної форми навчання, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: іспит

Розподіл балів												
Модуль 1												
Поточний контроль та самостійна робота									Індивідуальні завдання	Підсумкова модульна робота	Іспит	Сума балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	до 45	T.Т. 1-9	до 30	100
-	-	-	-	до 5	-	-	до 5	-		до 15		

Примітки: за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 20. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види творчих робіт та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському (практичному) занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському (практичному) занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:

5 балів – завдання виконане, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію.

4 бали – завдання виконане, відповідь вірна, але обґрунтування відповіді недостатнє.

3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, допущені незначні помилки.

2 бали – завдання виконане частково, допущені значні помилки.

1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання. При виконанні практичних завдань оцінюється вміння правильно підібрати психодіагностичний комплекс, технології психологічної допомоги та вміння їх застосовувати на практиці.

Підсумкова модульна робота здійснюється шляхом проведення письмової контрольної роботи у межах залікового модулю дисципліни.

Кожен варіант підсумкової модульної роботи для здобувачів очної та заочної форм навчання складається з двох теоретичних завдань та одного ситуаційного завдання. Відповіді на поставленні завдання повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміння застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміння використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольної роботи (оцінюється в діапазоні від 0 до 15 балів):

Максимальна сума балів за правильне виконання теоретичних завдань складає 10 балів. Вага одного правильно вирішеного теоретичного завдання складає 5 балів: 5 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна; 4 бала – завдання виконане вірно, допущені незначні помилки; 3 бала – завдання виконане уцілому вірно, допущені помилки; 2 бала – завдання виконане частково, допущені значні помилки; 1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів; 0 балів – завдання не виконане.

Максимальна сума балів за виконання ситуаційного завдання складає 5 балів. При його оцінюванні береться до уваги: вміння застосовувати знання на практиці – до 2 балів; вміння оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки – до 2 балів; вміння виявляти особисту позицію, вміння використовувати міжпредметні зв'язки – до 1 бала.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання та передбачає перевірку засвоєння здобувачами теоретичного та практичного матеріалу дисципліни. Здійснюється шляхом складання здобувачами

усного іспиту за екзаменаційними білетами встановленої форми, комплект яких повинен становити 120% від кількісного складу навчальної групи.

Зміст завдань екзаменаційних білетів формується відповідно до програми навчальної дисципліни, відповіді на які повинні відображати вільне володіння здобувачами обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміння застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Тривалість усного іспиту для одного здобувача не повинна перевищувати 0,5 години (з врахуванням часу на підготовку та відповідь здобувача). Для уточнення рівня володіння матеріалом дисципліни екзаменатор може задавати додаткові питання.

Здобувач допускається до складання іспиту, якщо він виконав усі види обов'язкових робіт, що передбачені робочою програмою дисципліни.

У разі отримання незадовільної оцінки, перескладання іспиту з дисципліни допускається не більше двох разів.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення іспит переривається та продовжується вже після відбою.

Критерії оцінювання знань здобувачів на підсумковому контролі (оцінюється від 0 до 30 балів):

30 балів – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив поставлених завдань;

29-20 бали – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрив зміст поставлених завдань. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

19-10 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

9-1 балів – здобувач частково/фрагментарно володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту поставлених завдань.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України.

Оцінювання самостійної роботи. Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання індивідуальних завдань з дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів, і залежить від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Групова презентація: 3 бали – усі ідеї подані таким чином, що демонструють глибокі знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації чітко визначена і добре розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, організована. Дотримані прийняті норми культури презентації, автори творчо підійшли до її оформлення. Робота не переобтяжена текстом. Наявні гіперпосилання працюють коректно. Усі учасники групи беруть активну участь у висвітленні презентації;

2 бали – більша частина ідей подані таким чином, що демонструють значні знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації доволі чітко визначена і задовільно розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, у достатній мірі організована. Дотримані прийняті норми культури презентації. Робота дещо переобтяжена текстом, що ускладнює її сприйняття. Наявні гіперпосилання працюють. Переважна більшість учасників групи беруть участь у висвітленні презентації;

1 бал – більшість ідей у презентації виражені нечітко. Тема визначена нечітко і розроблена з помилками. Презентація має порушену структуру або взагалі її не має. Зустрічається багато порушень прийнятих норм культури проведення презентації. Окремі учасники групи або лише один з них може пояснити викладені ідеї;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної недоброчесності;

Проектна діяльність: 5 балів – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. Наявний творчий підхід до вирішення проблеми. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтовано використано доцільні методи. Містяться відповідні висновки з якісними і кількісними даними. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач вільно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання;

4 бали – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з незначними помилками;

3 бали – робота виконана. У роботі визначено об'єкт та предмет дослідження, що потребують уточнення. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить ілюстраційний матеріал, дещо перевантажений текстом, доповідач переважно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з помилками.

2 бали – робота виконана частково. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження. Використані методи переважно вжито доцільно. Містяться часткові висновки. Презентація проекту перевантажена текстом, доповідач слабо орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з грубими помилками;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження або вони відсутні. Використані методи недоцільні. Містяться часткові висновки. Презентація проекту відсутня, доповідач не орієнтується у поданому матеріалі;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не доброчесності.

Перелік завдань для підготовки до іспиту

1. Проаналізувати дефініції екстремальних ситуацій у законодавстві України.
2. Порівняти законодавчі дефініції в Україні та в іншій країні (наприклад Польщі) щодо екстремальних ситуацій.
3. Розкрити сучасні філософські уявлення про екстремальні ситуації.
4. Описати відмінності між повсякденними і екстремальними ситуаціями у філософському сенсі.
5. Визначити основні компоненти структури екстремальної ситуації за системним підходом.
6. Охарактеризувати системно-функціональну парадигму екстремальної ситуації.
7. Оцінити ефективність системно-структурної парадигми у прогнозуванні поведінки людини в умовах екстремальної ситуації.

8. Пояснити різницю між системно-структурною та системно-функціональною парадигмами екстремальної ситуації.

9. Проаналізувати наукові підходи до психологічної класифікації екстремальних ситуацій.

10. Охарактеризувати основні типи специфічної і неспецифічної поведінкової активності людини в екстремальних ситуаціях.

11. Пояснити відмінності в змінах станів і активності людей в екстремальних ситуаціях.

12. Проаналізувати соціально-психологічні детермінанти, які зумовлюють перехід девіантної в делінквентну поведінку людини в екстремальних ситуаціях.

13. Проаналізувати взаємозв'язок між інтенсивністю стрес-фактору та типом психологічної реакції постраждалих в умовах війни (наприклад: активізація, зниження когнітивних функцій, дисоціація).

14. Виокремити індивідуальні, культурні та вікові чинники, що впливають на спосіб переживання втрати та поведінку постраждалих в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру.

15. Розділити поняття первинної та вторинної віктимізації в екстремальних ситуаціях та проаналізувати їхній зв'язок.

16. Порівняти різні стилі лідерської поведінки в екстремальних ситуаціях: авторитарний, демократичний, ліберальний; пояснити, який забезпечує кращу адаптацію?

17. Сформулювати рекомендації для начальників/лідерів щодо організації групової поведінки в екстремальних ситуаціях професійної діяльності.

18. Охарактеризувати основні механізми регуляції групової поведінки в екстремальних ситуаціях.

19. Дати характеристику основним науковим концепціям стихійної масової поведінки.

20. Охарактеризувати психологічний закон психічної єдності натовпу.

21. Пояснити, які психологічні механізми лежать в основі паніки.

22. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем соціальної тривоги, довірою до офіційних джерел та поширенням чуток.

23. Охарактеризувати основні напрями цілеспрямованого використання чуток в екстремальних ситуаціях (маніпуляція, деморалізація, мобілізація, дезінформація, контроль поведінки).

24. Сформулювати набір (дві-три) ефективних комунікаційних стратегій для спростування чуток, з урахуванням вікових та культурних особливостей цільової аудиторії в екстремальних ситуаціях.

25. Надати рекомендації щодо психологічних прийомів припинення чуток.

26. Описати роль психологічних захистів у трудовій поведінці в екстремальних ситуаціях.

27. Аргументувати психологічні ресурси, що сприяють збереженню трудової активності в екстремальних ситуаціях.

28. Охарактеризувати професійні вимоги до суб'єктів трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

29. Визначити психологічні детермінанти надійності трудової поведінки суб'єкта в екстремальних ситуаціях.

30. Навести приклади психофізіологічних реакцій, які можуть сприяти або заважати безпечній поведінці суб'єкта в екстремальних ситуаціях.

31. Оцінити вплив тренувань і психологічної підготовки на зниження ймовірності помилкових дій в екстремальних ситуаціях.

32. Охарактеризувати сучасні парадигми психологічної готовності суб'єкта до трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

33. Обґрунтувати критерії психологічної готовності суб'єкта до трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

34. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем психологічної готовності та ефективністю трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

35. Підібрати валідні та надійні методи для оцінки поведінки персоналу ДСНС в умовах надзвичайної ситуації.

36. Описати роль копінг-стратегій у забезпеченні стресостійкості особистості в екстремальних ситуаціях.

37. Охарактеризувати доцільні засоби психологічної підтримки суб'єкта трудової поведінки в екстремальних ситуаціях.

38. Описати, чим екстрена психологічна допомога відрізняється від звичайного психологічного консультування.

39. Обґрунтувати доцільність мультидисциплінарного підходу в побудові технологій екстреної психологічної допомоги.

40. Дати характеристику технологіям екстреної психологічної допомоги постраждалим в залежності від виду психологічного реагування на екстремальну ситуацію.

41. Визначити чинники, які впливають на вибір психологічної технології на різних фазах травматизації.

42. Скласти схему організації психосоціальної підтримки вимушенопереміщених осіб.

43. Проаналізувати досягнення та обмеження в розробці технологій психологічної допомоги особистості в екстремальних ситуаціях.

44. Обґрунтувати критерії ефективності технологій психологічної допомоги особистості в екстремальних ситуаціях.

45. Охарактеризувати принципи побудови програм психологічної допомоги особистості, яка пережила втрату.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних завдань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Беззастережне дотримання під час занять правил безпеки, вимог охорони праці, санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів.

3. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі освіти, які без поважної причини запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).

4. Здобувачі освіти мають право на визнання результатів навчання з дисципліни, набутих у неформальній та/або інформальній освіті.

5. Здобувачі освіти мають право на оскарження результатів підсумкового контролю з дисципліни або процедури його проведення.

6. Здобувачі освіти мають право на самостійний вибір форм і проблематики індивідуальних завдань.

7. При виконанні індивідуальної роботи здобувачі освіти зобов'язані дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувачі несуть персональну відповідальність згідно із законодавством України та нормативними документами НУЦЗ України.

Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Стандарт вищої освіти України із спеціальності 053 Психологія для третього освітньо-наукового рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 646.

2. Освітньо-наукова програма «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія (із змінами). Харків: НУЦЗ України, 2023. 28 с.

Базова література

1. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навч. посіб. / за ред. М. Ковалю. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.

2. Психологія діяльності в особливих умовах : навч. посіб. / за заг. ред. проф. М.А. Кришталю. Черкаси: видавець Третяков О.М., 2021. 120 с.

3. Психологія екстремальних та кризових ситуацій / Романовський О. Г., Черкашин А. І., Грень Л.М. та ін. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 356 с.

4. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій. Київ : вид-во «Каравела», 2025. 711 с.

5. Сапольскі Р. Біологія поведінки. Причини доброго і поганого в нас. Київ : Наш формат, 2021. 672 с.

Допоміжна література

1. Бринза І.В., Черненко Н.М. Резилієнтність особистості в екстремальних і кризових ситуаціях: навч. посіб. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 120 с.

2. Гонсалес Л. Залишитися в живих. Психологія поведінки в екстремальних ситуаціях. Правдиві історії про дивовижну стійкість і випадкову смерть. Київ: Вид. дім «СКІФ», 2023. 356 с.

3. Грибенюк Г., Грибенюк І., Темченко Ю. Прогноз на успішність діяльності в екстремальних умовах. *Вісник Національного університету оборони України*, 2021. 59(1), 86–92. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-59-1-86-92>.
4. Кушнір Р. Поведінка людини у формулах та моделях. Дрогобич : Коло, 2017. 160 с.
5. Миронець С. М. Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 712 с.
6. Оніщенко Н.В. Екстрена психологічна допомога в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти. Харків : Право, 2014. 584 с.
7. Основи психореабілітації (в схемах і таблицях) : навч. посіб. у 2 ч. / за заг. ред. О.В. Тімченко. Харків : НУЦЗ України, ФОП Панов А.М., 2023 Ч.1. 360 с. Ч.2. 388 с.
8. Осьодло В.І., Траверсе Т.М. Психологія і війна: незасвоєні уроки Гюстава Ле Бона: монографія. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Парламентське видання, 2023. 320 с.
9. Осьодло В.І. Будагьянц Л.М. Соціально-філософські та психологічні аспекти сучасних війн: монографія. Київ: вид. Дім «АртЕк», 2018. 408 с.
10. Пономаренко І.В. Психологічні особливості професійного благополуччя працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософії з психології. Черкаси: НУЦЗ України, 2024. 290 с.
11. Психолого-корекційний практикум травм війни : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 396 с.
12. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібн. / Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.
13. Протоколи надання психологічної підтримки та допомоги персоналу ДСНС та членам їх сімей: посібник / Кердивар В.В., Овсяннікова Я.О., Перелигіна Л.А., Платонов В.М., Похілько Д.С. Харків: Факт, 2024. 154 с.
14. Сабліна Н. Життя після втрати. Психологічне консультування складних запитів: горе та втрата: навч.-терапевт. посіб. Вінниця, 2024. 120 с.
15. Стрес-асоційовані розлади здоров'я в умовах збройного конфлікту : монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2019. 324 с.
16. Титаренко Т.М. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій. Київ : КНТ, 2023. 218 с.
17. Фомич М.В., Кришталь М.А., Мохнар Л.І., Дячкова О.М., Чередниченко Т.В. Сучасні форми та методи роботи психолога в кабінеті психологічного розвантаження персоналу ДСНС України: монографія. Черкаси: видавець Вовчок О.Ю., 2023. 198 с.
18. Фомич М.В., Воляннюк Н.Ю., Ложкін Г.В. Психологічна детермінація помилкових дій суб'єкта діяльності. *Науковий журнал «Habitus»*. 2024. Вип. 59, 219-224. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.59.38>

19. Фомич М. Особливості надання екстреної психологічної допомоги постраждалим в умовах масової загибелі населення внаслідок ракетного удару по житловому будинку в місті Умані. *Вісник Національного університету оборони України*, 2024. 81(5), 163–168. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-81-5-163-168>.

20. Фомич М., Мохнар Л. Екстрена психологічна допомога постраждалим внаслідок ракетного удару по ТЦ «АМСТОП» у місті Кременчуці. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. 76 (6), 193–199. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-76-6-193-199>.

Інформаційні ресурси

1. Бібліометрика української науки. URL : <https://nbuviar.gov.ua>.
2. Електронна бібліотека закладів вищої освіти ДСНС. URL: <https://elibrary.net.ua>.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Цифровий репозитарій наукових праць НУЦЗ України URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua>.
5. Open Library. Режим доступу: <https://openlibrary.org>
6. Open Science in Ukraine (OSU). Режим доступу: <https://openscience.in.ua>.
7. ORCID. URL : <https://orcid.org>.
8. ResearchGate. URL : <https://www.researchgate.net>.
9. Scopus. URL : <https://www.scopus.com>.
10. Web of Science. URL : <https://access.clarivate.com>.

Розробники:

начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах
кандидат психологічних наук, доцент

Микола ФОМИЧ

професор кафедри психології
діяльності в особливих умовах
доктор психологічних наук, професор

Геннадій ГРИБЕНЮК